

Kaupunginvaltuuston vuonna 1917 käsittelemistä asioista mainitaan seuraavat:

A. Kaupungin kiinteää omaisuutta koskevat asiat.

1. Kaupungin asemakaavaa koskevat asiat.

Sittenkuin kaupunginvaltuusto oli lokakuun 10 päivänä 1916 hyväksynyt ¹⁾ ja senaatin vahvistettavaksi lähettänyt ehdotuksen semmoiseksi korttelin n:o 30 kaupungin asemakaavan muutokseksi, että G. F. Stockmann osakeyhtiön omistamain Sofiankadun tonttien n:ojen 2 ja 6 viereinen vastamainittu katu tulisi niin leveä, että noille tonteille saa voimassa olevan rakennusjärjestyksen mukaan rakennuttaa viisikerroksisen talon, ilmoitti ²⁾ maistraatti kirjelmässä joulukuun 20 päivältä 1916 senaatin saman kuukauden 5 päivänä vahvistaneen mainitun kaupungin asemakaavanmuutoksen.

Korttelin n:o 30 kaupungin asemakaavan muutoksen vahvistus.

Samaten ilmoitti ³⁾ maistraatti kirjelmässä joulukuun 20 päivältä 1916, että senaatti oli saman kuukauden 5 päivänä hyväksynyt kaupunginvaltuuston ehdotuksen ⁴⁾ semmoiseksi Sörnäsins rantatien varrella olevan tehdaskorttelin n:o 292 kaupungin asemakaavanmuutokseksi, että mainittuun kortteliin rajoittuva, kaupungin kone- ja siltarakennusosakeyhtiölle myymä vesialue tuli liitetyksi puheenalaiseen tehdaskortteliin.

Tehdaskorttelin n:o 292 kaupungin asemakaavanmuutoksen vahvistus.

Edelleen ilmoitti ⁴⁾ maistraatti kirjelmässä maaliskuun 10 päivältä, että senaatti oli edellisen helmikuun 20 päivänä vahvistanut valtuuston marraskuun 7 päivänä 1916 hyväksymän ehdotuksen ⁵⁾ Sörnäsins niemekkeen tehdaskorttelien n:ojen 272, 273 ja 280 kaupungin asemakaavanmuutokseksi, kuitenkin sillä rajoituksella, että vahvistus sinänsä ei oikeuta vesialueella teettämään semmoisia täytetöitä, joihin asetusten mukaisesti vaaditaan erityinen lupa.

Tehdaskorttelien n:ojen 272, 273 ja 280 kaupungin asemakaavanmuutoksen vahvistus.

Kymmenennessä kaupunginosassa sijaitsevan tehdaskorttelin n:o 291 kaupungin asemakaavaan hyväksyi ⁶⁾ kaupunginvaltuusto semmoisen muutoksen, että mainittuun kortteliin yhdistettiin sen viereinen Laaksokatu siten, että Sörnäsins rantatien tehdastonttiin n:o 13 ja Laaksokadun tehdastonttiin n:o 2 liitettiin lisäalueena ne mainitun kadun osat, jotka syntyivät puheenalaisten tonttien rajaviivoja suoraan jatkettaessa Laaksokadun pohjoisrajaan asti, ollen viimeksi mainittu tontti kaupungin asemakaavaan merkittävä Haapaniemenkadun tontiksi n:o 2.

Tehdaskorttelin n:o 291 kaupungin asemakaavanmuutoksen vahvistus.

¹⁾ Ks. 1916 vuod. kert. siv. 2. — ²⁾ Valt. pöytäk. 16. 1. 1 §. — ³⁾ S:n 16. 1. 2 §. — ⁴⁾ Ks. 1916 vuod. kert. siv. 6. — ⁵⁾ Valt. pöytäk. 27. 3. 1 §. — ⁶⁾ S:n 30. 1. 19 §.

Maistraatin kirjelmässä ¹⁾ toukokuun 12 päivältä annetun ilmoituksen mukaisesti oli senaatti huhtikuun 24 päivänä vahvistanut puheenalaisen kaupunginasemakaavanmuutoksen.

Korttelin n:o 95 kaupungin-
asemakaavan
muuttaminen
uuden Keskus-
kadun joh-
dosta.

Kaupunginvaltuustolle oli insinööri Allan Hjelt hankkeissa olevan aktiebolaget Centralgatan osakeyhtiön puolesta anonut sellaista muutosta voimassa olevaan kaupunginasemakaavaan, että voisi johtaa kadun Aleksanterinkadulta Pohjois-Esplanadikadulle korttelin n:o 95 halki. Tammikuun 25 päivänä antamassaan lausunnossa ²⁾ rahatoimikamari huomautti, että suunniteltu uusi katu olisi 19 metriä leveä ja kulkisi kohtisuoraan Pohjois Esplanadikatua vasten mainitun kadun varrella olevan tontin n:o 8 sekä Aleksanterinkadun tonttien n:o:jen 21 ja 23 halki, päättyen viimeksi mainittuun katuun kohta Hakasalmenkadun itäpuolella. Muutosehdotus tarkoitti sellaista tontinjärjestelyä, että Pohjois Esplanadikadun tontteihin n:o:ihin 7 ja 9 liitettäisiin uuden kadun itä- ja länsipuolella olevat tontin n:o 8 osat, joka tontti siis lakkaisi olemasta, että Aleksanterinkadun tonteista n:o:ista 21 ja 23 kumpaisestakin vähenisi uuden kadun puolta leveyttä vastaava alue sekä että siten muuttuneet tontit, Pohjois Esplanadikadun n:o 9 ja Aleksanterinkadun n:o 23, yhdistettäisiin yhdeksi tontiksi. Kaikki vastamainitut tontit olivat aktiebolaget Centralgatan osakeyhtiön omaisuutta, lukuun ottamatta Aleksanterinkadun tonttia n:o 21, jonka omistaja, talonomistaja F. L. Litonius-vainajan kuolinpesä, kuitenkin sovituin ehdoin luovuttaisi tarkoitukseen tarpeellisen maan.

Rahatoimikamarin mielestä tulisi pitkän korttelin n:o 95 poikki kulkevasta kadusta tärkeä liikenneväylä, joka, varsinkin jos Hakasalmenkatua voitaisiin levittää tahi siihen sijoitettu raitiotielinja muuttaa pois, tuntuvasti helpottaisi rautatien aseman sekä Erottajan etelä- ja lounaispuolella sijaitsevain kaupunginosain välistä liikennettä. Vaikkakin liikennekannalta katsoen Hakasalmenkadun jatkaminen luultavasti olisi nyt ehdotettua katusuuntaa edullisempi, ei kaupunki rahatoimikamarin mielestä voinut vaatia muuttamaan suunnitelmaa tähän tapaan, koska hakijan antaman selvityksen mukaan, jonka kamari oli voinut hyväksyä, sellainen muutos siinä määrin vähentäisi mahdollisuutta tonttialan edulliseen käyttämiseen, että hankkeen toteuttamisen johdosta kävisi mahdottomaksi. Teetettynä esillä olevan ehdotuksenkin mukaan näytti katu tuottavan niin suuria etuja, että ne varsin hyvin korvasivat ne kustannukset, joita oli katumaan pakollisesta vastaanottamisesta hakijan panemain ehtojen sekä kaupungin yleisten töiden hallituksen laatiman ehdotuksen mukaisesti, varsinkin kun yhtiö oli rahatoimikamariin myöhemmin annetussa kirjelmässä ilmoittanut aikovansa Aleksanterinkadun liikenteen helpottamiseksi sijoittaa mai-

¹⁾ Valt. pöytäk. 5. 6. 3 §. — ²⁾ Valt. pain. asiakirj. n:o 14.

nittua katua vasten Keskuskadun länsipuolelle tulevan rakennuksen vähintään 6 m:n päähän tontinrajasta noin 20 m:n leveydeltä, luettuna Keskuskadun puoleisesta rajasta länteen, jättäen kaupunginviranomaisen ratkaistavaksi, oliko siten rakentamatta jäävä osa käytettävä jalkakäytäväksi vai ajotieksi. Kun hakija tämän myönnytyksen lisäksi oli suostunut oikeuttamaan kaupunginviranomaiset tarkastamaan vastaisen uutisrakennusten Pohjois Esplanadikatua päin antavain julkisivujen piirustukset, oli kamari katsonut olevan ehdottaminen, että kaupunginvaltuusto kytkisi nämä ehdot kaupungin suostumukseen.

Rahatoimikamarin ehdotuksen mukaisesti kaupunginvaltuusto päätti ¹⁾ puolestaan hyväksyä ja senaatilta hankkia sellaisen muutoksen korttelin n:o 95 kaupunginasemakaavaan, että Pohjois Esplanadikadun tontin n:o 8 ja Aleksanterinkadun tonttien n:ojen 21 ja 23 halki teetetään 19 metrin levyinen Keskuskatu—Centralgatan niminen katu kohtisuoraan vasten vastamainittuja katuja, niin että kortteli n:o 95 jakautuu kortteleihin n:oihin 95 a ja 95 b, sekä sellaisen tontinjärjestelyn, että uuden kadun itä- ja länsipuoliset Pohjois Esplanadikadun tontin n:o 8 osat, joka tontti poistuu, yhdistetään viimeksi mainitun kadun tontteihin n:oihin 7 ja 9, että Aleksanterinkadun tonteista n:oista 21 ja 23 Keskuskadun alaksi käytettävät osat, yhtä leveältä kumpaisestakin tontista, poistuvat, että siten uudesti järjestetty Aleksanterinkadun tontti n:o 23 yhdistetään Pohjois Esplanadikadun uudesti järjestettyyn tonttiin n:o 9 yhdeksi ainoaksi tontiksi, sekä että Keskuskadun molemmin puolin Pohjois Esplanadikadun varrella sijaitsevain tonttien näitä katuja päin antavat kulmaukset pyöristetään, kaikki kaupungin rakennuskonttorin laatiman ehdotuksen mukaisesti.

Kirjelmässä kesäkuun 2 päiväältä ilmoitti ²⁾ maistraatti sittemmin, että senaatti oli toukokuun 15 päivänä vahvistanut tämän kaupunginvaltuuston päätöksen.

Tätä kaupunginasemakaavanmuutosta koskevan asian yhteydessä päätti kaupunginvaltuusto samalla rahatoimikamarin ehdotuksen selventämiseksi asettaa uuden kadun avaamiseen nähden seuraavat ehdot:

Edellyttäen edellä mainitun kaupunginasemakaavanmuutoksen tulevan toimeen, vastaanottaa kaupunginvaltuusto kaupungin puolesta Keskuskadun alaksi tarvittavan maan seuraavilla ehdoilla:

että kaupunki toimittaa ja kustantaa uuden kadun tasoituksen, mutta ei sen päällystystä;

että kaupunki oikeuttaa tontinomistajat uuden kadun alle teettämään tunnelin sähkövoima- ja muita johtoja varten sillä ehdolla, että työtä varten tarpeelliset piirustukset alistetaan rahatoimikamarin hyväksyttäväksi ja että tunneli teetetään niitä määräyksiä noudattaen,

¹⁾ Valt. pöytäk. 6. 3. 1 §. — ²⁾ S:n 19. 6. 3 §.

mitkä kaupungin yleisten töiden hallitus katsoo tarpeelliseksi vahvistaa;

että talonomistaja F. L. Litoniuksen oikeudenomistajat puolestaan vapautetaan niistä velvollisuuksista ja saavat ne oikeudet, mitkä on mainittu heidän syyskuun 30 päivänä 1916 antamansa sitoumuksen 4) ja 8) kohdassa;

että aktiebolaget Centralgatan osakeyhtiön tulee sijoittaa Aleksanterinkatua päin Keskuskadun länsipuolelle teetettävä rakennus n. 20 m:n leveydeltä vähintään kuuden metrin päähän tontinrajasta, luettuna viimeksi mainitun kadun puoleisesta rajasta länteen; sekä

että Keskuskadun varrelle teetettävään yhtiön uutisrakennusten Pohjois Esplanadikatua päin antavain julkisivujen piirustukset on rahatoimikamarin hyväksyttävä kaupungin yleisten töiden hallitusta kuuluttuaan ennen piirustusten antamista asianomaisten viranomaisten vahvistettaviksi.

Kirjelmässä joulukuun 14 päivältä 1916 lähetti¹⁾ rahatoimikamari kaupunginvaltuustolle erinäiset kirjelmän oheiseen asemakarttaan piirretyt ehdotukset Töölön alueen vahvistetun kaupunginasemakaavan muutoksiksi, jotka koskivat niin huomattavia osia XIII ja XIV kaupunginosaa, että todellisuudessa mainitut kaupunginosat tulisivat uudestaan järjestetyiksi. Järjestelyehdotuksen oli laatinut kaupunginasemakaava-arkkitehti B. Jung, joka esityksen oheisessa, kaupungin yleisten töiden hallitukselle osoitetussa kirjelmässä teki selkoa ehdotettujen muutosten perusteluista ja esitti vertailevia tietoja pinta-alan käyttämisestä nykyään voimassa olevan ja suunnitellun asemakaavan mukaan.

Vanhan asemakaavan mukaan käsittivät:

vuokratalotontit	720,300 m ² eli 39.3 %	koko	pinta-alasta
yhdenperheentalojen tontit	42,600 » » 2.3 »	»	» »
huvilatontit	189,300 » » 10.4 »	»	» »
julkisten rakennusten tontit	152,000 » » 8.3 »	»	» »
hautausmaat	29,800 » » 1.6 »	»	» »
puistot ja istutukset	86,400 » » 4.7 »	»	» »
kadut ja torit	609,600 » » 33.4 »	»	» »

Uuden suunnitelman mukaan käsittivät:

vuokratalotontit	653,900 m ² eli 35.7 %	koko	pinta-alasta
yhdenperheentalojen tontit	31,500 » » 1.7 »	»	» »
huvilatontit	41,300 » » 2.3 »	»	» »
julkisten rakennusten tontit	266,400 » » 14.6 »	»	» »
hautausmaat	47,200 » » 2.6 »	»	» »
puistot ja istutukset	241,500 » » 13.2 »	»	» »
kadut ja torit	548,400 » » 29.9 »	»	» »

¹⁾ Valt. pain. asiakirj. n:o 9.

Tästä ehdotuksesta lausui rahatoimikamari mietinnössään, että terveydenhoitolautakunta oli katsonut sen terveydelliseltä kannalta tuntuvasti parantavan nykyisiä oloja. Tähän arvosteluun voi rahatoimikamarikin yhtyä. Sen ohessa näytti suunnitelma, niinkuin kaupungin-
asemakaava-arkkitehti selontekonsa lopussa huomautti, taloudellisessa suhteessa täysin vetävän vertoja nykyään voimassa olevalle asemakaavalle. Pinta-alan vastaista käyttöä osoittavat numeroluvut eivät tosin olleet aivan tarkkoja, mutta antoivat kuitenkin pääasiassa oikean kuvan Töölön alueella vastedes käytettävänä olevasta erilaatuisesta tuottavasta ja tuottamattomasta pinta-alasta. Alkuperäiseen suunnitelmaan tehdyt muutokset koskivat myöskin sotilasviranomaisten käytettävänä Taivallahden rannalla olevaa ruutikellarialuetta sekä venäläisen sotaväen hautausmaata, jotka alueet ehdotuksentekijä oli ajatellut uudestaan järjesteltäviksi, mutta jotka lopullisessa suunnitelmassa oli pysytetty aivan ennallaan, minkä ohessa asemakaavaan oli lähinnä ruutikellarialuetta sijaitsevat tonttipaikat merkitty osin istutuksiksi, osin kaupungin tarpeisiin varatuiksi. Todellista tuottavan pinta-alan vähennystä ei tämän johdosta ollut syntynyt, koska puheena olevia tontteja nykyään voimassa olevankaan kaupungin-
asemakaavan vahvistukseen liittyvään ehtojen mukaan ei saanut rakentaa.

Rahatoimikamari mainitsi edelleen, että muutokset tarkoittivat osin erikoisia, syystä tai toisesta toivottavia eräiden rajakkaisten alueiden uudestimuodosteluja, osin selvyiden aikaansaamista säännöttömyyksistä rikkaaseen Töölön asemakaavaan, joka oli laadittu siihen aikaan, jolloin meikäläiset kaupungin-
asemakaavain laatijat pitivät esikuvinaan keskiaikaisia saksalaisia kaupungin-
asemakaavoja. Ensimmäinen laatuksia oli suunnitelmaan laadittu eri aikoina, kulloinkin sen mukaan kuin niiden tarvetta oli ilmaantunut, ja odotettavissa oli, että kehitys edelleen vaati tekemään vähäisiä muutoksia, joita oli ollut mahdoton arvata tarkastellessa niin laajaa kaupungin-
asemakaavasunnitelmaa kuin tässä oli puheena. Niinpä oli rahatoimikamarissa tämän asian yhteydessä käsiteltäessä kysymystä tontin luovuttamisesta kotimaiselle oopperayritykselle vaadittu muutoksia tehtäväksi korttelien n:o:jen 401—403, 406 ja 407 asemakaavaan, mutta kamari ei ollut tahtonut sallia tämän asian viivyttää Töölön uudesti muodostellun asemakaavan vahvistamista ja siten ehkäisevästi vaikuttaa uusien tonttien kuntoonpanoon sitä lisääntyneitä rakennustoimintaa varten, mikä säännöllisten olojen palauduttua oli odotettavana.

Mooseksenuskaisen seurakunnan hautausmaan suunniteltu järjestely oli tehty seurakunnan pyynnöstä, ja näytti järjestelyn yhteydessä olevan tehtävä erikoinen päätös paikan käyttämisestä, muuttamalla kaupunginvaltuuston lokakuun 29 päivänä 1895 tekemää päätöstä ¹⁾

¹⁾ Ks. 1895 vuod. kert. siv. 23.

ja voitaneen uusi paikka seurakunnalle luovuttaa entisin ehdoin, toisin sanoin maksutta käytettäväksi niin kauan kuin sitä hautausmaana pidetään. Myöskin roomalaiskatolisen seurakunnan hautausmaaksi ehdotetun paikan luovuttamisesta näytti olevan tehtävä erityinen päätös ja tämäkin paikka luovutettava samoin ehdoin.

Rahatoimikamari esitti, että kaupunginvaltuusto päättäisi:

hyväksyä ehdotuksen Töölön alueen kaupunginasemakaavan uudesti järjestämiseksi;

ryhtyä toimiin vahvistuksen hankkimiseksi järjestämisehdotukselle;

Helsingin mooseksenuskaisen seurakunnan hautausmaaksi maksutta luovuttaa Töölön uudessa asemakartassa lähemmin osoitetun, venäläisen sotaväen hautausmaan vierellä sijaitsevan, noin 9,200 m²:n laajuisen alueen niin kauaksi, kuin aluetta vastamainittuun tarkoitukseen käytetään; sekä

roomalaiskatoliselle seurakunnalle yhtäläisin ehdoin hautausmaaksi luovuttaa samassa asemakartassa lähemmin osoitetun, edellä mainitun hautausmaan vierellä sijaitsevan, noin 6,000 m²:n laajuisen alueen.

Nämä rahatoimikamarin ehdotukset valtuusto hyväksyi ¹⁾.

Kirjelmässä lokakuun 27 päivästä maistraatti sittemmin ilmoitti ²⁾ senaatin lokakuun 10 päivänä vahvistaneen mainitun kaupunginasemakaavanmuutoksen.

XX kaupungin-
osan kaupun-
ginasemakaava-
van vahvistus.

Kirjelmässä tammikuun 13 päivästä maistraatti ilmoitti, että senaatti oli joulukuun 20 päivänä 1916 vahvistanut kaupunginvaltuuston vuonna 1913 hyväksymän ³⁾ XX kaupunginosan (Santa- ja Busholman) kaupunginasemakaavan, kuitenkin sillä rajoituksella, ettei vahvistus sinänsä tuottanut oikeutta teettää semmoisia täytetöitä ja satalaitteita, joihin kaupunki asetusten mukaisesti oli velvollinen hankkimaan erityisen luvan. Valtuusto päätti ⁴⁾ kehoittaa rahatoimikamaria ryhtymään tarpeellisiin toimenpiteisiin asianmukaisen luvan saamiseksi alueelle suunniteltujen satama- ja raidelaitteiden teettämiseen.

Itäisen Kaivopuiston tonttien n:o:jen 1 ja 3 kaupunginasemakaavanmuutos.

Kirjelmässä tammikuun 18 päivästä rahatoimikamari ilmoitti, että rouva O. Kaira Itäisen Kaivopuiston tontin n:o 3 ja tehtaanisäntä A. N. Keirkner sen viereisen tontin n:o 1 omistajana olivat keskenään sopineet mainittujen tonttien välisen rajan järjestämisestä siten, että tonttiin n:o 1 liitettäisiin 150 m²:n laajuinen ala tontista n:o 3. Hakijat anoivat rahatoimikamarin avustusta vahvistuksen saamiseksi rajanjärjestelystä johtuvalle kaupunginasemakaavanmuutokselle. Aikomus oli tontille n:o 1 Itäisen Kaivopuiston huvila-alueen huhtikuun 10 päivänä 1907 vahvistetun rakennusjärjestyksen mukaisesti teettää uutisrakennus. Kamari, jolla ei ollut hakemusta vastaan mitään muistutta-

¹⁾ Valt. pöytäk. 17. 4. 8 §; 24. 4. 2 §. — ²⁾ S:n 13. 11. 4 §. — ³⁾ Ks. 1913 vuod. kert. siv. 4. — ⁴⁾ Valt. pöytäk. 30. 1. 3 §.

mista, esitti, että kaupunginvaltuusto hyväksyisi hakemuksen oheisen ehdotuksen puheenalaisten tonttien kaupunginasemakaavanmuutokseksi ja hankkisi sille vahvistuksen. Valtuusto myöntyi ¹⁾ esitykseen.

Kirjelmässä toukokuun 23 päivältä maistraatti sittemmin ilmoitti ²⁾, että mainittu kaupunginasemankaavanmuutos oli saman kuukauden 8 päivänä vahvistettu.

Tonttipaikkain luovuttamista taidenäyttelyrakennukselle, oopperatalolle ja konservatorirakennukselle ³⁾ tarkoitettavain hakemusten yhteydessä esiteltiin kaupunginvaltuustolle XIII kaupunginosassa olevain korttelien n:o:jen 401 a, 401 b ja 403 järjestelysuunnitelma. Valtuusto päätti ⁴⁾ hyväksyä nämä ehdotukset ja hankkia vahvistuksen niistä johtuvalle kaupunginasemakaavanmuutokselle. Maistraatin kirjelmässä ⁵⁾ syyskuun 1 päivältä annetun ilmoituksen mukaan oli senaatti heinäkuun 19 päivänä vahvistanut puhenalaisen kaupunginasemakaavanmuutoksen.

Korttelien n:o:jen 401 a, 401 b ja 403 kaupunginasemakaavanmuutos.

2. Kiinteän omaisuuden hankintaa ja kaupungille kuuluvan tuollaisen omaisuuden luovutusta koskevat asiat.

Lokakuun 24 päivänä 1916 asetti ⁶⁾ kaupunginvaltuusto komitean, johon valittiin herrat Castrén, Elving, L. Krogius, Lindberg, Lindfors, Norrmén ja Paloheimo sekä insinööri C. Enckell, koko laajuudessaan tutkimaan kysymystä uusien maa-alueiden hankinnasta kaupungille. Komitean mietintö ⁷⁾ oli päivätty huhtikuun 18:tä 1917 ja tarkoitti osoittaa kunnallisen asutuspolitiikan suuntaviivat sekä ehdottaa tarpeellisiksi havaittuja toimenpiteitä tilan hankkimiseksi kaupungin vasmaiselle kehitykselle. Teollisuuden ja kaupan tilantarpeeseen nähden varasi komitea itselleen tilaisuuden saada kohta kun tekeillä olevat suunnitelmat olivat valmistuneet esittää ehdotuksen sen laajan alueen jaoitukseksi, joka Sörnäsän haararadasta lähtien etelässä itäisen emäradan ja Vanhankaupunginlahden välillä ulottuu Vantaanjokeen asti.

Kaupungin maanhankinta politiikka.

Numeroluvuilla valaistuaan kaupungin laajenemista vuodesta 1810 lähtien, jolloin sen kirkonkirjoissa oli 4,065 henkeä, vuoteen 1916, jolloin asukasluku oli 182,215 henkeä, selvitti komitea väestön muuttoa Helsingin pitäjässä sijaitseviin huvilayhdyskuntiin, joissa vuonna 1916 asui kaikkiaan 10,951 henkeä. Komitea huomautti, että kaupungin omistaman maa-alueen rajain pohjoispuolella sijaitsevan maaseudun nopea kaupunkilaistuminen oli tuottanut kaupungille monenlaisia vai-

¹⁾ Valt. pöytäk. 27. 2. 7 §. — ²⁾ S:n 12. 6. 1 §. — ³⁾ Ks. tätä kert. edempänä. — ⁴⁾ Valt. pain. asiakirj. n:o 7; valt. pöytäk. 17. 4. 7 §. — ⁵⁾ Valt. pöytäk. 18. 9. 5 §. — ⁶⁾ Ks. 1916 vuod. kert. siv. 7. — ⁷⁾ Valt. pain. asiakirj. n:o 18.